

## ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

### PRINCIPLES OF INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE FORMATION OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

У дослідженні представлена детальна специфіка поняття «інформаційно-комунікаційні технології» та особливості його дефініціювання, які неоднозначні, оскільки узалеженні від різних точок зору дослідників щодо цього наукового прецеденту. Автор розглядає інформаційно-комунікаційні технології як сукупність різних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації і створення, поширення, збереження та управління інформацією. Ці технології передбачають комп'ютери, мережу Інтернет, радіо та телепередачі, а також телефонний зв'язок. Однією з визначальних умов реалізації стратегічних завдань модернізації освіти на практиці є підготовка майбутніх вчителів іноземної мови. Автор наголошує, що у зв'язку з розширенням інформаційного простору в системі безперервної освіти все більшого значення набуває компетентнісний підхід при професійному розвитку майбутніх вчителів будь-яких спеціальностей, серед іншого й щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Фахівці стверджують, що за останні два роки кількість інформації збільшилася настільки, як за попередні дві тисячі років.

За результатами дослідження встановлено, що процес становлення інформаційно-комунікативної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови – це розвиток мотивації, потреби й інтересу до отримання знань, умінь і навичок у галузі технічних, програмних засобів та інформації. Компетентний вчитель володіє знаннями, які є інформативною основою для комунікації та пошукової пізнавальної діяльності, володіє уміньми й навичками із ефективної комунікації та пошукової діяльності у сфері програмного забезпечення й технічних ресурсів, має потребу у використанні інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності. У статті увагу акцентовано на важливості дослідження особливостей організації неперервної професійної підготовки вчителя іноземної мови.

**Ключові слова:** неперервна освіта, майбутній вчитель іноземної мови, ІКТ-

компетентність, готовність до педагогічної діяльності, сучасне суспільство.

The scientific study presents the detailed specifics of the concept of "information and communication technologies" and the features of its definition, which are ambiguous, because they depend on different points of view of researchers on this scientific precedent. In general, the author considers information and communication technologies as a set of different technological tools and resources are used to ensure the communication process and the creation, dissemination, storage and management of information.

One of the defining conditions for the implementation of strategic objectives of modernization of education in practice is future foreign language teachers' training. The author emphasizes that due to the expansion of the information space in the system of continuing education, the competence approach in the professional development of future teachers of any specialty, including the use of information and communication technologies, is becoming increasingly important. Experts say that in the last two years the amount of information has increased as much as in the previous two thousand years.

According to the results of the research it is established that the process of information and communicative competence formation of future foreign language teachers is the development of motivation, needs and interest in acquiring knowledge, skills and abilities in the field of hardware, software and information. A competent teacher has knowledge that is an informative basis for communication and exploratory cognitive activity has the skills and abilities of effective communication and exploratory activities in the field of software and technical resources, future foreign language teachers need the use of information and communication technologies in their professional activities.

**Key words:** continuing education, future foreign language teacher, IT-competence, readiness for pedagogical activity, modern society.

УДК 378.091.12:005.336.5:004:811.11  
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-2.38>

**Каніболоцька О.А.,**  
канд. пед. наук, доцент,  
доцент кафедри викладання  
другої іноземної мови  
Запорізького національного  
університету

#### Постановка проблеми в загальному вигляді.

Визначальними рисами сучасного суспільства є інтеграція інформаційних і комунікаційних технологій (далі – ІКТ) із науковою й виробничою сферами, що вимагає від усіх членів інформаційного суспільства готовності до використання ІКТ у професійній діяльності. Тому одним із пріоритетних напрямів інформатизації сучасного суспільства є процес інформатизації освіти, основою якого є впровадження засобів інформаційних і комунікаційних технологій у предметні сфери, а перспективою модернізації вищої освіти дослідники визнають раціональне поєднання традиційних освітніх технологій і сучасних ІКТ.

Традиційні педагогічні технології навчання іноземним мовам обмежені в можливостях змодельовувати іншомовне середовище, врахувати індивідуальні відмінності учнів і створити умови для аутентичного спілкування іноземною мовою. Використання засобів ІКТ на заняттях з іноземної мови забезпечує імітацію іншомовного середовища, створює умови для аутентичного спілкування, дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів, дає змогу підвищувати мотивацію до вивчення іноземної мови та інтенсифікувати засвоєння специфічних для цієї дисципліни умінь і навичок. Інтерактивне комп'ютерне навчання іноземної мови є одним із важливих напрямів комп'ютерного навчання.

### Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інтерес вчених до залучення ІКТ у процес навчання іноземної мови не вщухає з часів їх винайдення. Історію поширення різних типів комп'ютерних технологій у навчальному процесі представлено у роботі О. Агапової, А. Кривошеєва, А. Ушакова, в яких виокремлено три типи розвитку комп'ютерних технологій. Вивчали ефективно впровадження ІКТ у навчальний процес О. Полат, М. Бухаркіна, Т. Голубева, С. Репіна; дослідження особливостей запровадження ІКТ у процес самостійної роботи студентів провадили С. Гучетль, Я. Грищенко, З. Девтерова; створенням авторських інтернет-ресурсів з іноземної мови цікавляться П. Сисоєв, М. Євстигнєєв.

Питання вивчення мов із застосуванням ІКТ досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені Х. Алієв, Р. Бужиков, Я. Булахова, Г. Дегтярьова, О. Зимовець, Л. Златів, О. Зубов, Л. Морська, В. Осадчий, В. Осова, Є. Полат, П. Сердюков, Н. Фоміних та багато інших. Із цього можна констатувати, що аналіз процесу формування інформаційно-комунікаційної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови набуває актуальності в межах інформатизації сучасного суспільства.

**Метою статті** є визначення актуальності питання особливостей формування інформаційно-комунікаційної компетенції студентів філологічних спеціальностей (майбутніх вчителів іноземної мови).

**Виклад основного матеріалу.** Питання забезпечення належного рівня інформаційного обслуговування навчального процесу стає дедалі актуальнішим. Зберігається стійка тенденція до розширення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на систему навчання через те, що вони зарекомендували себе як найбільш ефективний елемент сучасного навчання, оскільки впровадження ІКТ у навчальний процес стимулює інтерес до навчальної діяльності, сприяє формуванню логічного й творчого мислення, розвиває здібності студентів, формує інформаційну культуру. Через те, що інформаційно-комунікаційні технології загалом і в освіті зокрема – явище порівняно недавнє, особливої актуальності набуває питання термінологічно-дефініційного характеру окремих понять, які виникають і формуються у зв'язку із запровадженням нових освітніх технологій.

Терміни «компетенція» та «компетентність» у наукових джерелах із психології та педагогіки останнім часом займають позицію ключових слів, що зовсім не випадково з огляду на новітні підходи в педагогіці вищої та середньої школи. Розглянемо ті відмінності між поняттями «компетенція», «компетентність», які чітко диференційовані й доведені.

У методичних термінологічних словниках наведено такі визначення поняття «компетенція»:

певна сфера, коло питань, які людина уповноважена вирішувати; сукупність здібностей реалізації свого потенціалу для успішної творчої діяльності з урахуванням розуміння проблеми, подання прогнозованих результатів, визначення причин, які перешкоджають діяльності, пропозиції щодо їх усунення, здійснення необхідних дій та оцінки прогнозованих результатів; сукупність професійних знань і вмінь, таких якостей як ініціативність, співпраця, здатність до роботи в колективі, комунікативні здібності, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати й використовувати відомості; вимога чи норма до освітньої підготовки школяра або студента.

Питання професійної компетентності деталізовано у праці А. Маркової [5, с. 32], у якій виокремлено й обґрунтовано такі її види: 1) спеціальна компетентність – володіння професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток; 2) соціальна компетентність – володіння сумісною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийомами професійного спілкування, прийнятими для цієї професії; соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці; 3) особистісна компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості; 4) індивідуальна компетентність – володіння прийомами самореалізації та розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, вміння організувати свою працю без перенавантаження часу та сили, виконувати її ненапружено, без втоми.

Згідно з однією теорією компетентності навчання є чотириступеневим процесом: від несвідомої некомпетентності до усвідомленої некомпетентності, далі до усвідомленої компетентності, на завершення – усвідомлена некомпетентність. При несвідомій некомпетентності людині невідомо, чого вона не знає (або не вміє робити).

На нашу думку, професійна компетентність майбутнього фахівця іноземної мови (далі – ІМ) є інтегральним утворенням, репрезентованим системою теоретичних знань, практичних умінь, соціально значимих і професійно важливих якостей особистості, сформованої мотиваційно-ціннісної сфери та набутого досвіду, діалектичний зв'язок яких забезпечує результативність його професійної фахової діяльності. Професійна компетенція майбутнього фахівця в нашому розумінні – інтегральна професійно-особистісна характеристика фахівця, яка включає в себе теоретичну та практичну готовність до виконання професійних функцій, а також суб'єктивні властивості людини, які забезпечують ефективність професійної діяльності.

У загальній структурі окреме місце займає інформаційно-комунікаційна компетентність, але у науково-педагогічній літературі та практиці поширений термін «інформаційна підготовка» (далі – ІП) [2] як обов'язковий складник освітнього процесу, спрямований на підготовку фахівців, здатних ефективно застосовувати засоби ІКТ у процесі здійснення своєї професійної діяльності.

Аналіз наукової, науково-педагогічної та психолого-педагогічної літератури дозволяє визначити, що ІКТ-компетентність фахівця виявляється у сукупності компетенцій у професійній та комп'ютерно-інформаційній галузях знань (ІКТ-компетенція фахівця), які зумовлюють готовність майбутнього фахівця до здійснення професійної діяльності на виробництві та забезпечують здатність виконувати необхідні для цього дії в умовах інформатизації суспільства [4, с. 95].

У зв'язку з усім наведеним виходить, що інформаційна підготовка студентів повинна сприяти формуванню ІКТ-компетенції майбутніх фахівців ІМ. Вважаємо, що ІКТ-компетенції фахівця нерозривно пов'язані між собою як у змістовному, так і в діяльнісному аспектах як такі науково-професійні навички: 1) знання та вміння застосовувати засоби ІКТ для виконання своїх професійних обов'язків; 2) виконання інформаційної діяльності та інформаційної взаємодії між учасниками виробничого процесу в умовах використання потенціалу розподіленого інформаційного ресурсу локальних і глобальної комп'ютерних мереж; 3) експертна оцінка змістовно-практичної значущості електронних засобів професійного призначення; 4) запобігання можливим негативним наслідкам використання засобів ІКТ у виробничому процесі; 5) автоматизація інформаційного забезпечення виробничого процесу та організаційного управління підприємством із застосуванням засобів ІКТ, в яких фахівець повинен бути добре поінформованим [1].

Сучасні наукові погляди щодо процесу цілеспрямованого формування ІКТ-компетенції фахівця ІМ формуються навколо розвитку за заздальгідь спроектованої моделі за допомогою адекватних прийомів впливу, що вимагає використання відповідних методів і прийомів. Його зміст полягає у тому, що студенти під керівництвом викладача повинні опанувати зміст дисциплін комп'ютерного циклу та вміти зафіксувати у власній свідомості основні способи дій і технології роботи з програмним засобом; екстраполювати їх на свою майбутню професійну діяльність. Це вимагає від викладачів відповідної організації навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення комп'ютерних дисциплін. Суть стратегії цілеспрямованого формування ІКТ-компетенції фахівця полягає в активізації самоосвітньої діяльності студентів за рахунок залучення змісту та

форм професійної підготовки, здатних виконувати стимулювальну й розвивальну функції.

Модель сучасної вищої школи передбачає створення єдиного освітнього простору, який формує умови для вільного руху інформації, швидкого доступу до неї всіх учасників навчального процесу. Цього можна досягти шляхом використання інформаційно-комунікативних технологій під час навчально-виховного процесу. Використання комп'ютера та цифрових ресурсів у процесі вивчення іноземної мови є одним із найголовніших напрямів роботи викладачів іноземної мови.

Принцип мотивованості як складник комунікативного методу навчання іноземній мові набуває особливої актуальності з використанням ІКТ. Існує кілька видів мотивації: стійка й нестійка, позитивна та негативна, зовнішня та внутрішня. Одним із різновидів внутрішньої мотивації є комунікативна мотивація. Комунікативність – це перша цілком природна потреба тих, хто вивчає іноземну мову, однак при оволодінні нею в середовищі рідної мови виучувана іноземна здається штучним засобом спілкування й аж ніяк не може конкурувати з рідною мовою [6]. Навіть так звані «природні» ситуації, які використовуються при навчанні, здебільшого мають штучний характер, а тому, якщо розраховувати лише на природу комунікації іноземною мовою, то навряд чи вдасться зберегти мотивацію й досягти успіху [3, с. 39]. Тому на заняттях з іноземної мови необхідно використовувати новітні методи навчання для забезпечення природної потреби використання іноземної мови та підвищення мотивації студентів до вивчення мови.

Отже, використання інформаційних технологій на заняттях з іноземної мови сприяє такому: знайти шляхи включення кожного студента у навчальний процес, використовуючи його індивідуальні здібності; створити доброзичливу й творчу атмосферу на занятті; постійно звертатися до суб'єктивного досвіду студентів як досвіду їхньої життєдіяльності; шукати й знаходити найбільш ефективні шляхи засвоєння знань; розкрити й реалізувати особистісні якості студента й викладача.

Переваги впровадження ІКТ на заняттях ІМ та профільних предметів – це не лише доведений ефективний допоміжний технічний наочно-слуховий засіб, а й допоміжний засіб навчально-пізнавальної діяльності студентів, дієвий спосіб підвищення мотивації та бажання студентів вивчати іноземну мову, продуктивний прийом вдосконалення інтерактивної та комунікативної діяльності. Поточна оцінка знань дозволяє швидко та якісно отримати об'єктивну інформацію про рівень підготовки студента, визначити розділи, засвоєні слабше, дати рекомендації щодо їх доопрацювання.

Контроль знань за допомогою засобів ІКТ полегшує перевірку знань групи студентів, до

того ж автоматизований контроль характеризується повнотою охоплення матеріалу, запобігає суб'єктивності оцінювання та незалежнює від педагога. Для полегшення роботи зі складання тестів нині розроблені різні системи, які дозволяють створювати розгалужені тести, анкети, багатоальтернативні й одноальтернативні питання, автоматично виставляти оцінки студентам, обробляти й переглядати результати. Інформаційно-комунікаційна компетенція майбутнього вчителя іноземної мови – важливий складник його професійної компетентності й інтеграційна характеристика особистості, яка доводить готовність і можливість майбутнього вчителя ІМ ефективно використовувати нові ІКТ у професійній діяльності.

**Висновки.** З урахуванням здійсненого прогностичного аналізу проблеми використання ІКТ на заняттях з іноземної мови сформулюємо визначення інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутнього вчителя ІМ. Інформаційно-комунікаційні компетенції вчителя ІМ – це система знань, умінь, особистісних якостей вчителя ІМ, формування та розвиток яких дасть змогу розв'язувати типові професійні задачі, вирішувати проблеми, які виникають у реальних ситуаціях іншомовної педагогічної діяльності, з використанням усього різноманіття комп'ютерних засобів. Усе це передбачає здатність до фахового зростання і в галузі інформаційно-комунікаційних технологій.

Розгляд та уточнення понять «компетенція», «компетентність» і «компетентнісний підхід» дозволяють стверджувати, що дискусія, пов'язана з уточненням зазначених понять, завершена. Нині в Україні тривають обговорення щодо відбору та укладання Національної рамки кваліфікацій, і в розв'язанні цієї проблеми не останню роль відіграють напрацьовані підходи країн Європейського

Союзу стосовно створення рамки кваліфікацій для навчання протягом життя, а також визначення готовності майбутніх вчителів ІМ до такого навчання.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вебер В.П. Інформатизація освіти та проблеми впровадження педагогічних програмних засобів у навчальний процес. Інформаційні технології і засоби навчання. 2007. Вип. 3. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em3/emg.html> (дата звернення: 22.09.2020).
2. Девтерова З.Р. Информатизация обучения и самостоятельная деятельность студентов при обучении иностранному языку в ВУЗе. Интернет-журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. 2010. URL: <http://www.jurnal.org/articles/2010/ped43.html> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Квасова О.Г., Ляміна Н.К. Формування інтегрованих умінь читання і письма у процесі виконання студентами веб-квесту. *Мистецтво лінгводидактики* : збірник наукових праць Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2018. № 2(1-2018). С. 38–45.
4. Лебедева М.Б., Шилова О.Н. Современные информационные и коммуникационные технологии для взаимодействия и сотрудничества в профориентационной работе с воспитанниками детских домов : учеб. пособие. Калининград : РГУ им. И. Канта, 2015. 115 с. URL: [https://detiriska.ru/\\_service/14592/download/id/36443/name/sovremennye\\_ikt\\_v\\_du.pdf](https://detiriska.ru/_service/14592/download/id/36443/name/sovremennye_ikt_v_du.pdf) (дата звернення: 16.11.2020).
5. Маркова О.М., Семеріков С.О., Стрюк А.М. Хмарні технології навчання: витоки. Інформаційні технології і засоби навчання. 2015. Т. 46. Вип. 2. С. 29–44. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN\\_2015\\_46\\_2\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_46_2_6) (дата звернення: 11.10.2020).
6. Савиньон С. Коммуникативная компетенция: теория и практика обучения. URL: [www.learning-russian.gramota.ru/journals.html](http://www.learning-russian.gramota.ru/journals.html) (дата звернення: 23.11.2020).